

Ո՛հ :

Անհնարին է, քանի որ քրիստոնեայ հոգևոս-
րականութիւնը ծնակատարութիւններն ու ձե-
սարարչութիւններն, այլև այլ ստիկատութիւն-
ներն ու մակնութիւններն մէջ խոր թաղել է
կնիշդանի կեանք ու զօրծ պահանջող ու անձ-
նաւորող Վրիստոսին : Վրիստոսին, որ այնչափ
գիրութեան քաղցր իր ձեռնարկն ու ուղեգրը
կապող կաշկանդող մովսէրական պատանդներ
և որ այնքան փառաբարձութեամբ պատանդ
հրէական քահանայապետներին կնշտի կնշտած
և ևս միջնական զինուորներին պահպանութեան
տակ դրուած գերեզմանը :

Յուդա դաւաճանեց քրիստոնէութեան հիմ-
նադրի անդը և իր խղճի խաղճութեան անձնապա-
նութեամբ աղաղակեց :

Պօղոս դաւաճանեց քրիստոնէութեան Հիմ-
նադրի հոգին և սրբերի շարքն անցաւ երախ-
տագէտ սուրբ հայրերի կողմից :

Անձի դաւաճանը նշովիցաւ . հոգու դաւա-
ճանը որդացաւ :

Եւ քրիստոնեայ հոգևորականութիւնն ամե-
նայն ճարպիկութեամբ իմացաւ ու կարողա-
ցաւ Պօղոսի ձգած սերմը հասցնել ու անցնել :
Եւ՛ Պօղոսի՛ « ամենայնիս հետ ամենայն » լինե-
լու՛ քրիստոնէութիւնն էր, որ տարածեց աշ-
խարհի մէջ և այդպիսով Վրիստոսի վրայ խա-
շած-դաժած իր խաչն էր, որ անկեղ-կանցնե-
ցուց ամեն սուր :

Այս ամենն, ինչ որ ընդհանուր գծերով
ասացանք քրիստոնեայ հոգևորականութեան
վրայ առհասարակ, սկզբ է անհամեմատ տա-
ւել խոսք ու սուր զինքով բնորոշել մանաւանդ
Հռոմէական Պապապառանկ կեղեցու և հոգևոս-
րականութեան հաղթէին . որովհետեւ սա էր
հէնց իր ուղղութիւնը Պօղոսի վրայ չափող ձե-
ւորը . սա էր օր օրի վրայ առաւել ևս առաւել
թէ՛ առաջանողը հակաւաւորաբանական բնիմաշքի
մէջ ևս թէ՛ ուրիշներին համար էլ օրինակ և
առաջնորդ հանդիսանալը :

(Կր շարունակուել)

ԱՅՄ.ՈՒՆԻ

ԹԻՐԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԵ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ծագում — Պատմութիւն — Նախակարգային

ԱՆՄԷՏ ՄԻՏՏԱՄ. — Միջնադարեան հրաշնա-
կան օրերը մի կարգի էր Վարդանի ներկայա-
ցումները, նոր թատերադրի մի կր ծագէր հո-
րիզոնին վրայ, — Անմէտ Միտախի, օսման-
եան գրականութեան ամենէն արատաւոր մա-
սնանագիրը :

Բայ ի բանաստեղծութիւնէ, — Անմէտ Միտ-
ախի բացատրութիւն կը կազմէ այն կանոնին որ
կը պահանջէ որ ամէն օսմանցը դրապէտ օտա-

նուոր ալ զրէ, — մշակած է բոլոր սեւերը,
թատերականութիւն, վէպ, պատմականութիւն, փոխա-
փայտութիւն, քննադատութիւն, գիտութիւններ,
բարոյականութիւն, նոյն իսկ երաժշտութիւն :
Իրոք զոր արտադրած է այդ հոգին, մօտ եր-
կու հալորք ու թաղ (III-S) հատորի մէջ է
պարբերական, ասանց հաշուելու այն յօդաւա-
ններ զոր կուտայ լրագրին լուծն քառասուն տա-
րիէ ի վեր գնահատարարական մէջն օր : Ը վեր-
ջին բառը դեռ չէ քառած : Անմէտ Միտախի,
ծնած 1841ին՝ Կոնստ, միջնադարեան երկրաստոր
ու քաղաքացի մնացած, միշտ ցոյց կուտայ զա-
մանալի գործունէութիւն և պաշտօնէն շուտով
քաշուի ուղիւս բնու ձեւ չունի :

Հակոբ ըսի, ու ճիշդ է, հակոբ է, հոգևոր-
պետին, բարոյական ու ֆիզիկական իր գեղե-
ցիկ գրութիւն, իր բարձր հասակը, իր լայն թիկ-
նեղութիւնը իր յիշեցնել վիթխարի տղամար-
դերը Այնթապի արարականութիւնն և ուրիշները
Վրաստանի լեւնիւրուն որոնցմէ սերած է իր բն-
տանիքը : Իր գիմարդները, — երբ մանաւանդ
որդերուց ևն խաղաղութեան մէջ, — մէկէ
ուսկի նմանութիւններ ունին Վարդապետի հեղի-
նակին՝ ժամ ժիւղին բարեկամին հետ . նոյն
աշխարհ սուր և խաղաղութեւ, նոյն շրջանը
ներքէ՛ հեղեանական ժգրտով մը փոխառած, նոյն
մօրտէր՝ յորդապետ ու քիչ շատ անհնամ Օ՛հ,
ինչ ճօն, ինչ գեղեցիկ բնութիւն, համակի
ապրելու հրճանակով ապրուած և իր ուժե-
րուն լրութիւններ գիտակից : Ձիւքը տեսնելով՝
ո՛րքան հասկնալով կը գաճանջ օր հերքած ըլլայ
Շօփէնհաւորը և յայտարարած թէ « իմաստա-
սիրութեան պաշտօնին է մարդու քաղցրութիւնը
վերաբարձել և ոչ թէ զայն շուտաւանդել,
կենտրոն սիրով ապր ահոր և ոչ թէ զայն անոր
ցոյց տալ անասի մը յոռուան երեւոյթներու
տակ, որոնք, որքան ալ ճշմարիտ ըլլան, ասով
չնի քաղցրի տարածման ու վաստակի ըլլալէ » :

Անկարելի է թնծի համար իսոյն այստեղ ինչ-
պէս որ կ'ուզէի այս մեծանուն դրապէտին վրայ,
որ իրականութեւ կը նկատուի այժմ իր օսմանեան
գրականութեան մեծ էմպըր . իր գործերուն
թուումը մայնի իւրաքանչիւրին ըսով քննադա-
տական քանի մը առողջ, այս հանդէսին բոլոր
էջերը պիտի լեզնէր :

Իր թատերական երկաթերութիւնները, որոնք
օսմանեան բնիկութեան ամենէն այլապէս
մասը կը կազմեն, կը պարունակեն տառամբ,
բարձրու կատարելագոյնութիւններ, նկարագրի
խաղիւր, վտարիներ, նոյն իսկ օփէթիկները
էջիւմ (եւս զի, տառմ՝ չորս յարաբերածով,
իր առաջին խաղին է, գրուած 1871 ին : Յան-
դրգոնները իսկուկով սովորութիւններուն ազդի
մը որուն մէջ յազմակիցութիւնն ընդունուած է,
ու ժգրտապէս կ'առաջնէ խաղաղութեան կրօնքի այդ
թոյլութեան պահանջէ, թէ զով խաղի մը մէջ ուր
թատերական հանդիպող երկրպագութեան շուրջ
կ'ոլորուի : Մարդ անմահութիւն ըլլալու է Թա-
րիւր բարձրութեան և ևս թաղաքին արմատաւոր
սովորութեանց, — երբ մանաւանդ կրօնական

կարգի կը պատկանին տոնիք, — Կորմանուտ լու համար այն անորոշ քաղաքացուական վրայ որով Անձեմ Միտանթ իր աղբյուրէն նշանակ մաս կազմող սովորութիւններու վեմ արդեւս կը յարձակէր :

Միայն այսպիսի փորձ մը կը բաւէր արդէն զայն կասկածելի գործնելու համար շարին մը ծիր յետագլմ հաւատաշէնակներու աշխին, որոնք, էյվանին մէջ երկրին բարոյական ազդեցութեւն մին համար փորձուած հոյակապ ճիւղը նկատելէ հետո, աղբյուրին թատրոն մը հիմնելու ուղիքը ոտնը համարեցին իւր մտքի մէջ խառն կերպով սկսան այն դիմունները որոնք այդ ըմբռանքն աշտորմանը պիտի յանդէս տայ :

Անձեմ Միտանթ իմացաւ իր զէմ սորբուած դասերը : Անգաշարակի յանդիմանութեամբ մը փոքրողին կը բռնջ տուաւ իւր հակապատկերը : Ներսէս պատմասիրտեց հինգ տարեի բաղդաշտ կատակերգութեամբ մը, Ալլըր-պաշ (Թար-թիս ֆ) (1), երգիծական ուսումնասիրութեան աշխատք իսպիղողութեամբ՝ մանկամտականներու կեղծ բարեպաշտութեան վրայ :

Աստիկն անդամ ներկայացուած՝ 1873ին, հէտիկի փաշայի թատրոնին մէջ, այս կատակերգութեանը ունեցաւ անասանան յաղողութեան, որուն նմանը չէր տեսնուած օսմանեան թատրոնի տարկերութեան մէջ : Հարկը անդամի չափ ներկայացուցաւ, թիւ մը որ անհաւատալի է՝ երկրի որ համար ուր խաղ մը ունի անգամ մէ անկի ին խաղացուի : Այս յաղթանակի, արգիւնը՝ այնքան՝ հեղինակին շննդատական ոգին որ կատարի աւելում մը մոլորութիւնը կը ձաղկէր, որքան անձնաւորութիւն խոր արթնափանց ուսումնասիրութեան, Ալլըր պաշի բոլոր ներկայացուցաներուն վերաբերողութեւն է : Ինչ բնականութեամբ՝ Հիւսիսի պէլին տպարկին մէջ, այդ ծեր սիրահարը որ գէմըր կը չլարէ ու մօրքը կը իրնէն, և ո՛րքան զուարճախօրէն ծիծաղալու է իր ամուսնութիւնը Հիւսիս Հաւորի հետ, ույր մանկամարդ կնո՞ր որուն ինքիցիւր սիրելու է «մոշական միջոցներով» : Ինչ երկրորդանք երտարական արքային, ուսումնասիրութեանը մէջ երթաւ Հանրոն, որուամբ թրքաշի մը՝ «հերոսական ձևով» կը բնութիւն տաւոր, և այնքան մօտիկ աղաքական Փարթոնի կատակերգութեան կիսի Ուսմանին : Եւ Ալլըր պաշը, խարխաւ, ուսումնասիրաշտ որ ամուսնու դիտահաւատութեամբ շարաշար կը գործածէ, ինչ խնամքով, ինչ սրտեւատով ցոյց է արուած :

Միտանթ տրուած էր : Երիտասարդ գործները, Անձեմ Միտանթի գաղտնիքն իր իրենց օլ ստանալ ցանկալով, օսմանեան թիւրիւնն արար հրաշալի հիւսններով ճոխաշին միայն կ'երագին : 1873ին 1873, բաղմաթիւ խաղը երեւան կուգան. օս-

մանեան թատրոնին տմնէն բեղուն և տմնէն անկախ չրանն է այլ : Այդ վրաժաշտութեան նպատակը և ազդալին թատրոնի մեծութեան ինքնիննինն նոյնիւր զաշտականներուն բռնէն՝ յիշելու համար միայն անորոշ որոնք անուրը պահպանուեալ տրմաթի է, պիտի անուանեն՝ Էյուրպա-իւլֆիլի պէշ, մեծատաշարդ զերգաւ ուսումնական քննադատ, որ իր էնէնչ յաղա (Արկաժման) գերգիշիկ տրմաթով օտաշարակարգ թատրոնի մը կը կաշտեցանէ, Հոնա Խաթի, որ ծախմարկը տուաւ Հաֆֆ (Արդարութեան) անուն խաղ մը՝ ինչ լրարական ճպտմաններով : Հէտիկի պէշ, ընդմնադր թատրոնի, որուն ամանակարեւոր գործն է հեօհեկի, նոյն կաւտակերգութեան մը թրքական ժողովրդական սովորութիւններուն վրայ : Վերջապէս՝ իսպիկ պէշ, հեղինակը՝ հեւուս (յանձնատու թիւն) անուն խաղին, ուր մեծատաշար շանկան գործողութեան մը կը հիւստի՝ աղանակական կ'անգի մագլաթական ուսումնասիրութեան մը մէջ :

Նոր դաշտափարներու այս տարածումը յուսնէր, սարսափելից յետադիմական կարծիքնեւ լու կողմնակիցները Միտանթ Ալլըրի մօտ անհրաժեշտ էնի թիւրիկն զարմուշին, որ յաջողեցան փաթեղանին ձևովն իւրը անարգար վիճա մը թատրական շարժման նախադրելիներուն դէմ : Դէմը, Անձեմ Միտանթ և Էյուրպա իւլֆիլի, Հաղաթս զրկուելով, հրէջ սարի արքայով հաւտուցին յառաջգիտութեան ու անկախութեան իրենց ինքնալի փորձը :

Այդ աշտորմը անաղին հարուած մը տուաւ օսմանեան թատրոնին Կիսական երիտասարդութեան, անմալի, զաղքեցաւ զրկէ, և թրքալի և թատրոնը, անաքեկուած, տարկներով՝ տրաւմարտօրէն սարկեաւ և երտարական խաղի լու թարգմանութեամբ : Ենքիցիւր պաշտածեղադնէն օսմանեան բեմին, և մեծ ոգրերգակը, Միլիթի հետ, ամբողջ պաշարը հայկալից այդ վայրի և շուարման չրմարին :

1876ի գլխաղ զէպքերէն ու մանէն յետոյ Միտանթ Ալլըրի, զոր «այնքան ոգրերգական» նորին անձնաւորութեամբ էլին, անոր յարմարին Մուրաթ Ե. թաւային գործերն մին կըաւ չէ-մալն ու իր բարեկամները աշտորէն ետ կանչել : Երեւ զայն ետքը, արդէ Միտանթ իր աղտատմիտ նախորդին շնորք վերապահանքն աշտորաններն իր արքեւնիքին մէջ ընդունեցաւ, իր անձնական գահէն անորոշ ճոխ ու ճէկներ կապել և կատալաթական ու հանրալին բարձր պաշտածնիւր տուաւ անորոշ, չէմալ անուսնուցեալ ընդհանուր կատալաթի Հաղաթս, յետոյ Միտանթի, և Անձեմ Միտանթ ընդունեցաւ, «և Վանութեան» արտորան հետ, պիտուի անուն ստեղծապահական վարչութեան ընդհանուր տնտեսութիւնը :

Արտորաններու վերադարձն յետոյ, թատրոնի կ'արկներս իր թատրոնէն Անձեմ Միտանթի երեւ խաղի, տարրեր անասի, զոր Հոնա դոսի բանալին մէջ դրած էր ու գաղտնի Պոլիս զրկած, վրայէ վրայ կը ներկայացուին ու մեծ

(1) Ալլըր-պաշ բաղա՝ կերպով կը նշանակէ գլխաւոր, գլուխն ամշխուստ : Հօսմանը (Թուրք կոսմանը) գլուխը ամշխուստ է՝ փաթեղոյնն ասի :

յաշողութիւն կը ստանայ, մանաւանդ որ առանձինք ի վեր թրջակա՛ն թատերաբեմը զուրկ էր մնացած ինչնառաջ գործերէ :

Ինքնզմով (Վրէժխնդրութիւն), առամ չորս արարածով, որու մէջ հեղինակը արարարութիւնակ գառակարգի կողմը կ'ընէ աշուտականութեան դէմ : Արեւմտաւոր (Ակադմիցիներ), տեսարան մը այդ պատկերովի ժողովրդին կեանքէն, եւ Գիւրգ (Գիւրգ աղիկի), ողբերգական տիպիական թատերախաղ որու մէջ մանրակրկիտ կերպով կ'ուսումնասիրուին բարքերը երկրի մը որ մասամբ Թուրքիոյ միացած է : Յաղթած ըլլալով ազէս զբաշնորհներուն որոնք կը կարծէին թէ պիտի կարենային կասեցնել թատերական թոխը, եւ, այլ եւս ազատ վերանորոգիչ գործը չարեանակեցու, Անմէտ Միտանէ նորէն կը սկսի աշխատել եւ յաջորդաբար կուտայ Ձիյ Կիլիք, Ձեկի, Էօգսկէյեր եւ Չուր :

Ձիյ Կիլիքը գիւցաղական տաճմ մըն է հինգ արարով, երաժշտութեամբ ու պարերով : Տեսարանը կ'անշինք Արար, լեռնաբնակ Ձիյ Կիլիքներուն մէջ, մանմետական քառակի այդ կամաւորներուն, որոնք կէս-գիւտուր են, կէս-աւազակ, խաղաղութեան ժամանակ թալանով, առեւանդովներով եւ սպառնութիւններով կ'ապրին, պատերազմի ատեն Պաշկապազի գործադաշնի կը մեւադնին, եւ — մղուած՝ այնքան մոլեռանդ խանդավառութենէ որ որքան կողորպտաի ժառանգը յոյսէն, — չեն վարանիր կառավարութիւնը բռնադատել որ իրենց զինուորապետութիւնն ընդունին Այս տաճմ բարձր բաշտականի դաս մը կը պարտանակէ : Գոյնով հանգրծած Ձիյ Կիլիքներու կրակուտ հայրենասիրութիւնը, հեղինակը կը ստիպէ ժողովրդական գանդուածներուն թէ լաւ հայրենասէր ըլլալու համար անհրաժեշտ է աւագակ ըլլալ : Ընդարարութիւնն ու արեւնաւորութիւնը իր նշանին մէջ իսկ կը դնէ քննադատութիւնն այդ թրջական քառավորութիւնի ներքին, շատ մեծ են, անոր համար մանաւանդ, որ հարկ էր չվերաւորել ազգին մէջ մտքը, հնչէր է շատ ինքնաւանտ, բայց զորոյն համար քաղաքային արմիքը թափել դիտողը Այդոնի մէջ տօնի օր մը ներկայացնող արարածով որու մէջ կը հիւստի սերպան հանգուող որ տաճմն խորքը կը կազմէ, հայտարար խնդիր մըն է սրտին ու մտքին, աչքին ու ականջին համար : Սիրել տեսարանը գմայլերօրէն սիրուած է, եւ մայր պատնշադմամբ կը գիտէ այդ արկածախնդիրները, — այնքան խորաբն ոչ թէ ոսկիւնով զարդանով այլ ամէն տակաւ ու ամէն միմտեմամբ զէշքերով զարդարուած գիւսաններուն մէջ, — որոնք կը պարեն իրենց լեռնական խօսքիները (պար), բնականորէն լեզուակներուն զոր Անմէտ Միտանի ինքն իսկ ձայնագրած է : Ժան Ռիշլիէնի պէս, այս հեղինակը կ'սխալի իր գործերուն երաժշտութիւնը ինքն իսկ գրել, թէ՛ կրք խաղը օխէյու-թօմիքի մը կը ժամանայ՝ ինչպէս Ձիյ Կիլիքը, թէ՛ կրք ան կը յիշենք օխէյէթը ինչպէս Ձեկին :

Ձեկին (Պարող կիւնը), գոյնով մըն է չորս արարածով, որ կը յարձակի ժողովրդական մնացածութեան վրայ, որոնք Տաճկաստանի մէջ աւելի արմատացած են քան եւրոպական ու եւ կ'երկի մէջ : Հեղինակը չի խնայեր ոչ սասեղագէտներուն ու ձեռնահմաններուն, ոչ ալ ինքզին ինքնազննութեան ու սուրբ մարմնի մէջ կարգադրողներուն : Աղւոր քրքրելով մըն է որ կը պատմէ մեծերները (քաղց գուշակողները) եւ չեկնիները (ժողովրդական երգչուհի ու պարուհիներ), տեսակ մը գնաւեհներ որոնք կը վրիտան Արեւելքի մէջ եւ որոնք մանկի մը եւ պորտախաղի մը մէջ՝ բաղը կը նային, ապաւան կը գուշակեն, եւ չոր նազար »նա առաջը կ'առնեն Գիլիքի ժառանգ ինքեւր ստալով, որոնք գործութիւնը կ'ըսեն իրենք՝ « թշնամի որդալաթներէն զրոյն կը պահէ մարդ » :

Ձիյ Կիլիքը եւ Ձեկին գտան երկարատեւ յաշողութիւն մը, մանաւանդ որ անոնց երաժշտութիւնը շատ ժողովրդական դարձան եւ կար ատեն, հարմարեալ գաղափարներ՝ Վատիւրին վրայ, եւ չանքերաները՝ փողոցին մէջ, այդ խաղերուն մօթիքները կ'ընկնէին :

Էօգսկէյը (Չէրքէզ աշուտականներ) չորս արարով գիւցաղական տաճմ մըն է, մեծաւ հանդէս տեսարաններով : Չէրքէզ ապակականութեան խորագրեցիկ եւ յուզումնալից պատկեր մը, որուն մէջէն կ'անցնի արիւնտաշտ սիրադրագ մը :

Չաւաշ (հին պարսիկ իշխան մը), պատմական տաճմ մըն է հինգ արարածով, « Շահնամ »-ն քաղուած, որ նոր լոյս մը կը սփռէ այն քաղաքական հակասակորդութեան վրայ որ զայնովն ունեցած է Իրանի եւ Թուրանի միջեւ՝ Էփ. Կապիլի օրով :

Եթէ չիւնէ նաեւ Ձիւս (Փեղուհին) երեք արարածով օխէյէթ, խաչ ու երաժշտութիւն Անմէտ Միտանի, եւ Մեհտուս ըր (Անիւտով աղիկը), մեծ տաճմ մը հինգ արարածով, վէպէ թատերադրութեան վերածում, որոնք կրք չեն ներկայացուած, ինչպէս քանի մը փոքրիկ խաղեր մէջ արարածով, պարզ իրապաշտ « Փանիէզի »-ն որ մեծ կարեւորութիւն չունեցող, կարելի եղածին չափ ամբողջական դադարի մը տուած կ'ըլլաւ թատերական գործին վրայ Անմէտ Միտանի, որ ամենէն ընդմեաւոր եւ ամենէն « բնական » հեղինակը եղաւ տաճկական թատերոյնի, եւ անոր հոգին ու պաշտպանը՝ Վէմալի Տու :

ԱՅՏԻՆԻ-ՀԱՆԻ-ՀԱՄԻՏ ՊԵՅ. — Մինչեւ դարձ, թրքական թատերոյնը բնորոշած գործերու համար՝ արձանի մէջ սահմանափակուած էր : Ապրիլ-Հաւաք-Համար ՊԵՅ, որ՝ Էքրէմի եւ ողբոյն լամիի հետ ժամանակակից Թուրքիոյ բանաստեղծներուն երբեք կը կազմէ, առաջին անգամ զրոյն ուսանաւոր թատերադրութիւններ : Առանց խօսելու այստեղ իր քերթողական գործին վրայ, որ արմէնք է, հարկաւոր է յիշել այն գաղափարներ զոր Էքրէմ պէս անոր վրայ յայտնած է իր նախկին բանաստեղծութեան

մասին գրուածքն մէջ՝ «Մեր ժամանակի մեծ բանաստեղծներուն մին, Աստիւլ-Հաքը-Համիտ Ֆէյի է որուն բանաստեղծութիւնը ամենէն աւելի մասով կուտայ ինծի ։ Իր բանաստեղծութիւնը իմ հոգեւան սիրուէն է ։»

Այն երեք տարեկան յասկուժիճանները որոնք Աստիւլ-Հաքը-Համիտը իր երկրին բանաստեղծներուն առաջին կարգը կանգնեցին, — մտածման մշտաւեւ բարձրութիւն, ձեռի քանդակագործական գեղեցիկութիւն, յամառ խստապահանջութիւն արուեստի մը որ ու եւ է գլորոցի, ու եւ է չընտանիքի զիջողութիւն չ'ըներ, — կը գտնուին նոյն չափով իր չորս ողբերգութեանց մէջ, ուր իրականօրէն կը վերադարձնուին անհետացած ժամանակներու չըրողութիւնները ։

Թարխի (Լըսուր) կը վերադասակարգէն կըրնատային Մաւրիտանացեոց պաշարներն Սպանիոյ դէմ Էչիլիի եւ Տուլսիքի շինեռ (Հրնդկաստանի աշխարհակալութիւնը) կը վերակենդանացնեն Միհն Աղբարանդի սիրազգրծութիւնները Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, եւ Սահուրա (Անապատ) կ'ողէ պատմութիւնն այն արեւելեան վաղիստուն զերբերուն, գերազանցապէս ռազմիկ, ոգեւորուած՝ աշխարհակալութեան բազմաճգով մը, այնքան մեծ որդան անհուն անապատ, ուր երկաթն ասեւ իրենց վրանները կանգնեցին ։

Իր ողբերգութեանց մէջ՝ արեւելեան բանաստեղծութեան բոլոր պերճութիւնները թա-

փերով հանգրժ, հեղինակը՝ նոյն առեւն՝ գրծազգարար անձ անձի, տէրոր տէրորի վրայ կը կուտակէր, խրօթ ա անկախութեամբն արուեստողէսի մը որ մշայն ից կրագր կը սեմնէ ։ Այնպէս որ իր ողբերգութիւններէն դեռ ոչ մէկը բնութիւն վրայ չ'է ելած, որովհետեւ Սթամպուլ չունի բնութիւնն այնքան ընդարձակ որ կարելի ըլլայ հոն ներկայացնել ամբողջութեամբ իրեն ու տէրորի փոփոխումները զոր բանաստեղծն ընդշնորհած է ։ Աստիւլ-Հաքը-Համիտ այդ ցաւը կը նստայ մեղմացնել՝ շատ փխիտ փայտի՛ն՝ Լանտոնի մէջ, ուր տարիք երէ ի վեր Օսմանեան գեապանատան խորհրդականի պաշտօնն ունի ։

ՊէՏՐԻ ՊէՃ եւ ՐԻՖԱԹ ՊէՅ. — Թեմուշա (բեմ), այս է տնտեսոր հոշակաւոր հաւաքածուի մը որ կը պարտեակէ քանի թատերագութիւն, ստամ ու կատուի՛րդութիւն, ոմանը ինչնաւոր ու ոմանը թարգմանական, Րիֆաթ պէյի եւ Կեօրեկեօի հեղինակ Պէյարի պէյն աշխատակցութեամբ անապատուած ։

Այդ հաւաքածուն երկու անգամէն հրատարակուեցաւ, մասամբ՝ թրքո-ռուսական պատերազմին առեւ, մասամբ թրքո սերպ պատերազմի միջոցին ։ Հայրենասիրական գաղափարը կ'ողեւորէ Թեմուշայի խաղի՛րը որոնց բոլորքն ալ նիւթը զինուորական է ։

ՍՍՈՒՃ ԹԱՍՍՈՍ

(Վերջը յաջորդ թիւով)

Ճ ա մ բ ա մ

Ըստ անվանը աւեսաբանի մի, որուն բնագիրը ծանօթ է միայն երազողներուն ։

Քորը գեղջուկ մրտաբէն, յարդի դէղի մը վերայ
Նըստեր էր Մարիամ, բաղուկներուն մէջ բընած
Իր նորածնին ջընքուչ, եւ գորովով անսահման
Կը զխեղ անոր մանրիկ մարմնիկին զիրգ տըրփուեմն
Անուշակ ջուճակն մէջ ։ Իր լոյսիկը, Յովսէփ,
Միամիտ ու պարզուկ շինականի աչքերուն
Կը պարուրէր երջանիկ ու խանդակաթ նայուածքովն
Այդ պատկերը շնորհալի, զոր մեղմ լոյսով մը գողգողուն
Կ'ընկաւորէր կանխել մը խեղճ՝ գերանի մ'եղբը կախուած ։
Ու վեհափառ խաղաղութիւնն ամանային գիշերին
Ներս կը հոսէր լայն դռնէն, որ ցոյց կուտար հոն հեռուն՝
Թափանցիկ խաւարի մէջ ընացող գաշտեր մութ-կանաչ
Եւ անոնց վերեւ փայլող երկնի մը լուսնի արեւմտ